

Arbouw

La Guardiaweg 4
1043 DG Amsterdam
Postbus 8114
1005 AC Amsterdam
telefoon (020) 580 55 80
telefax (020) 580 55 55
internet www.arbouw.nl
e-mail arbouw@arbouw.nl

Voor vragen over arbeidsomstandigheden:
Informatielijn 0900 - 202 53 12 (€ 0,25 per minuut)

ARB 0011 0210

Arbobesluit, afdeling Bouwproces

Arbouw voor veilig en gezond werken

Arbouw is door werkgevers- en werknemersorganisaties opgericht om de arbeidsomstandigheden in de bouwnijverheid te verbeteren. Binnen Arbouw participeren het Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVBB), de Federatie van Ondernemersorganisaties in de Afbouw (FOA), FNV Bouw en de Hout- en Bouwbond CNV.

Het is geoorloofd gegevens uit deze brochure te gebruiken mits daarbij de bron wordt vermeld. Hoewel bij de samenstelling van deze uitgave de uiterste zorg is nagestreefd, kunnen fouten en onvolledigheden niet worden uitgesloten. Arbouw aanvaardt geen aansprakelijkheid, ook niet voor directe of indirecte schade ontstaan door of verband houdende met toepassing van door Arbouw gepubliceerde uitgaven.

Amsterdam, oktober 2002

Wilt u nadere informatie over arbeidsomstandigheden of wilt u een Arbouw-publicatie bestellen?

Indien het antwoord 'ja' is, kunt u contact opnemen met Arbouw.

Meer informatie over Arbouw-publicaties staat vermeld op de Arbouw website: www.arbouw.nl. Deze site bevat tevens informatie over prijzen en bestelmogelijkheden.

Het is ook mogelijk telefonisch informatie te verkrijgen over prijzen en bestelmogelijkheden.

Het telefoonnummer is: 020 580 55 80.

Voor informatie en advies over arbeidsomstandigheden is de Arbouw-informatielijn bereikbaar op werkdagen van 09.00-16.00 uur. Het telefoonnummer is: 0900 - 202 53 12 (€ 0,25 p.m.).

**Arbobesluit,
afdeling Bouwproces**

Inleiding

1. Het waarom van het Arbobesluit, afdeling Bouwproces	4
2. Verantwoordelijkheden opdrachtgever en ontwerper	5
3. Kennisgeving aan de Arbeidsinspectie	8
4. Inventarisatie en evaluatie van risico's in de ontwerpfase	10
5. De coördinator in de ontwerpfase	13
6. De coördinator in de uitvoeringsfase	15
7. Het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan)	19
8. Het veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier)	24
9. Aanvullende literatuur	26

Sinds 1 juli 1997 is het Arbobesluit afdeling Bouwproces van kracht. Dit besluit legt de werkgever, maar ook de opdrachtgever, wettelijke verplichtingen op ten aanzien van veiligheid en gezondheid van werknemers.

Bij opdrachtgevers, ontwerpers, werkgevers en werknemers bestaan veel vragen over een juiste en praktische invulling van hun verplichtingen volgens het Arbobesluit afdeling Bouwproces. De officiële toelichting op het Besluit blijkt niet in alle gevallen toereikend voor het vinden van antwoorden. In deze brochure zijn de meest gestelde vragen over het Arbobesluit afdeling Bouwproces verzameld. Elke vraag is in het kader kort beantwoord. Daaronder is een uitgebreidere toelichting opgenomen.

In deze brochure is alleen sprake van 'bouwwerken'. Hiermee worden zowel bouwwerken in de Burger- en Utiliteitsbouw (B&U) als civieltechnische werken in de Grond-, Water-, en Wegenbouw (GWW) bedoeld.

1 Het waarom van het Arbobesluit, afdeling Bouwproces

Opdrachtgevers en ontwerpers moeten al in de ontwerpfase van het bouwwerk aan veiligheid en gezondheid voor werknemers denken. Dit is sinds augustus 1994 de gedachte achter het Bouwprocesbesluit. Opdrachtgevers zijn met genoemd besluit verplicht om in een vroeg stadium maatregelen te nemen om gevaarlijke en ongezonde werksituaties te voorkomen. Dit besluit is sinds 1 juli 1997 onderdeel van het Arbobesluit Hoofdstuk 2, afdeling 5. Inmiddels is de benaming Bouwprocesbesluit veranderd in bouwproces, ofwel Arbobesluit afdeling Bouwproces.

In de ontwerpfase worden veiligheids- en gezondheidsrisico's voor werknemers, door opdrachtgever en ontwerper vaak niet voldoende onderkend, bijvoorbeeld blootstelling aan schadelijke stoffen of een te hoge fysieke belasting. In de uitvoeringsfase zijn op een bouwwerk meestal verschillende bedrijven gelijktijdig of kort na elkaar aan het werk. Naarmate het werk vordert, verandert de werksituatie. Werkzaamheden die verspreid over de bouwplaats worden verricht, in combinatie met het tijdelijke karakter ervan, vormen een risicoverhogende factor voor de veiligheid.

Het Arbobesluit streeft met de verplichtingen die zijn toegewezen aan diverse partijen een keten van verantwoordelijkheden tijdens het totale bouwproces na. Dit verplichtingentraject loopt vanaf het initiatief tot bouwen, de ontwerpfase, de uitvoeringsfase, tot aan de opleverings-, beheers- en onderhoudsfase. Daarvoor is de betrokkenheid van alle bouwpartijen noodzakelijk, van opdrachtgever, ontwerper en adviseur tot aan werkgevers en werknemers toe. Betrokken partijen dienen na te denken over allerlei aspecten van een te bouwen project, inclusief de belangen van diegenen die het werk moeten uitvoeren.

2 Verantwoordelijkheden opdrachtgever en ontwerper

Bij een bouwproces zijn een groot aantal partijen betrokken. Niet alleen de werkgevers in de hoedanigheid van aannemer, nevenaannemer, onderaannemer en werknemers, maar met name ook opdrachtgevers en ontwerpers. Het Arbobesluit, afdeling Bouwproces heeft een aantal verplichtingen bij de opdrachtgever neergelegd. De belangrijkste onderwerpen die vragen oproepen in dat kader worden hier behandeld.

Opdrachtgever

Mag een opdrachtgever één of meer van zijn verplichtingen delegeren aan een aannemer?

Nee.

Dat is juridisch niet juist. Wettelijke voorschriften kunnen niet via het civiele recht aan een andere partij worden overgedragen.

Dus:

- het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase;
- het aanstellen van een coördinator in de ontwerpfase;
- het opstellen van een V&G-plan en -dossier,

zijn en blijven verplichtingen die door de opdrachtgever moeten worden nageleefd.

Alleen als een werkgever/aannemer al vroeg in de ontwerpfase bij het project betrokken is, bijvoorbeeld bij een turnkey- of bouwteamorganisatie kunnen één of meer verplichtingen aan hem worden opgedragen. Dit geldt ook als de technische uitwerking van het ontwerp op basis van een prestatiebestek bij de werkgever/aannemer ligt of als de opdrachtgever instemt met een door hem ingediend alternatief ontwerp. In dit soort gevallen kan de werkgever/aannemer optreden als ontwerpende partij en/of coördinator ontwerpfase.

Hoe dient een werkgever/aannemer zich op te stellen als een opdrachtgever zijn verplichtingen niet is nagekomen, bijvoorbeeld: er is geen V&G-plan opgesteld, er is geen coördinator uitvoeringsfase aangewezen?

Van de werkgever/aannemer mag worden verwacht dat hij dit reeds in de inschrijvingsfase signaleert en de opdrachtgever hier op aanspreekt.

De werkgever kan proberen om met de 'nota van inlichtingen' de opdrachtgever op het goede spoor te zetten. Is de opdrachtgever niet bereid alsnog een V&G-plan aan de aanbestedingsstukken toe te voegen, blijven er twee mogelijkheden over. De eerste is de meest principiële keuze, namelijk dat de werkgever/aannemer afziet van inschrijving. Meer pragmatisch is het aanbod van de werkgever om een coördinator uitvoeringsfase aan te stellen en hem het V&G-plan te laten opstellen. De werkgever is dan wel verantwoordelijk voor de inhoud van dit plan en kan hiervoor ter verantwoording worden geroepen door de Arbeidsinspectie.

De praktijk heeft uitgewezen dat, indien de Arbeidsinspectie op een bouwplaats constateert dat er geen V&G-plan is en er geen coördinator uitvoeringsfase is aangewezen, zowel de werkgever als de opdrachtgever een bestuurlijke boete krijgt opgelegd.

Heeft een particuliere opdrachtgever dezelfde verplichtingen als een opdrachtgever die in het kader van bedrijfsvoering laat bouwen?

Nee.

De particuliere opdrachtgever die bijvoorbeeld een eigen woning laat bouwen is vrijgesteld van de verplichtingen die de opdrachtgever heeft gekregen in het Arbobesluit afdeling Bouwproces. Een particuliere opdrachtgever wordt in het Arbobesluit aangeduid als opdrachtgever-consument. Zijn verplichtingen gaan over op de ontwerpende partij. Dit is verwoord in artikelen 2.31 en 2.36 van het Arbobesluit.

Heeft een opdrachtgever tijdens de uitvoeringsfase nog formele verplichtingen die voortkomen uit het Arbobesluit afdeling Bouwproces?

Nee.

De verplichtingen van het Arbobesluit afdeling Bouwproces voor een opdrachtgever beperken zich tot het ontwerptraject, dus tot en met aanbesteding/gunning. Zijn verplichtingen blijven wel van kracht bij uitbreiding of nadere invulling van (een deel van) het ontwerp als het project al in uitvoering is. De opdrachtgever is wel bevoegd tot ingrijpen als hij vaststelt dat een werkgever niet aan zijn wettelijke verplichtingen voldoet. Hij kan dan de werkzaamheden laten stopzetten of de bouwdirectie hiertoe opdracht geven.

Mag een opdrachtgever aanvullende eisen aan de aannemer stellen?

Ja.

Overeenkomsten vallen onder aanvullend recht. De afspraken die tussen de opdrachtgever en de werkgever zijn gemaakt, worden in een overeenkomst vastgelegd. Aanvullende eisen kunnen betrekking hebben op extra inspanningen van de werkgever zoals voorlichting op het werk, deelname aan overleg en rapportageverplichtingen of het hebben van VCA-certificering. De aannemer moet dit wel op tijd weten en ermee instemmen. Het verdient aanbeveling ook de aanvullende afspraken en eisen in de overeenkomst op te nemen.

Voorziet het Arbobesluit afdeling Bouwproces in de situatie dat verschillende opdrachtgevers in de nabijheid van elkaar projecten realiseren, bijvoorbeeld bij uitbreidingsplannen?

Nee.

Het Arbobesluit afdeling Bouwproces voorziet hier slechts indirect in, want iedere opdrachtgever moet bij zijn ontwerpanalyse risicovolle omgevingsfactoren betrekken. Overleg tussen de verschillende coördinatoren ontwerpfasen ligt dan voor de hand. Dit overleg moet leiden tot afspraken over bijvoorbeeld bouwwegen, afzettingen, werkzaamheden binnen het valbereik van andermans materieel en tijdelijke constructies. De afspraken moeten dan worden vastgelegd in de V&G-plannen van de verschillende coördinatoren uitvoeringsfase. De coördinatoren uitvoeringsfase hebben onder andere tot taak ervoor te zorgen dat alleen bevoegde personen op de bouwplaats kunnen komen.

Tenslotte geldt voor iedere werkgever artikel 10 van de Arbowet waarin staat dat de werkgever doeltreffende maatregelen moet nemen indien er gevaar kan ontstaan voor de veiligheid of de gezondheid van andere personen dan de werknemers.

Ontwerper

Welke wettelijke taken heeft de ontwerper ten aanzien van veiligheid en gezondheid?

Risico's moeten worden aangepakt bij de bron.

De ontwerper wordt geacht geen constructies te bedenken die een gevaar opleveren voor de veiligheid of gezondheid van de werknemers die zijn ontwerp moeten realiseren of moeten onderhouden. Als dat niet helemaal mogelijk is, bijvoorbeeld bij een hoog gebouw, moet hij er voor zorgen dat er beschermende maatregelen genomen kunnen worden.

Als de ontwerper een opdracht heeft gekregen van een particulier, de opdrachtgever-consument, bijvoorbeeld voor het ontwerpen van een woonhuis, dan is het de taak van de ontwerper ervoor te zorgen dat er een coördinator uitvoeringsfase wordt aangesteld en dat de afspraken en de coördinatietaken conform artikel 2.34 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces schriftelijk worden vastgelegd.

Kan een ontwerper bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen strafrechtelijk worden aangesproken?

Ja.

Het artikel waarin de uitgangspunten inzake veiligheid en gezondheid bij het ontwerpen zijn vastgelegd, is in zeer algemene bewoordingen gesteld. Het zal dus erg lastig zijn te bewijzen dat op grond hiervan een ontwerper tekort is geschoten.

Anders ligt het bij de verplichtingen van de ontwerper als hij werkt in opdracht van een particulier (opdrachtgever-consument). Blijft de ontwerper dan in gebreke, dan kan hij strafrechtelijk worden vervolgd. In een dergelijke situatie gaan de verplichtingen van de opdrachtgever-consument over op de ontwerpende partij. De ontwerper is dan wel strafrechtelijk aansprakelijk (artikel 2.36 Arbobesluit afdeling Bouwproces).

Kan een ontwerper bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen civielrechtelijk worden aangesproken?

Ja.

Er is sprake van een zogenaamde resultaatverbintenis tussen opdrachtgever en ontwerper. De ontwerper moet de verplichtingen aan de opdrachtgever nakomen. Doet hij dit niet, dan is er sprake van 'toerekenbare tekortkomingen in de nakoming' en kan de opdrachtgever hem civielrechtelijk aansprakelijk stellen. Is de ontwerper in loondienst, dan is zijn werkgever als rechtspersoon aansprakelijk. Meestal werkt een ontwerper met standaardvoorwaarden, waarin de civielrechtelijke aansprakelijkheid beperkt blijft tot bijvoorbeeld de hoogte van het honorarium.

Kennisgeving aan de Arbeidsinspectie

De wetgever heeft de controle op de naleving van de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) en de daaraan gekoppelde regelgeving, zoals het Arbobesluit afdeling Bouwproces, toebedeeld aan de Arbeidsinspectie. De Arbeidsinspectie maakt deel uit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De Arbeidsinspectie moet tijdig op de hoogte zijn van de bouwactiviteiten, om de controletaak naar behoren te kunnen uitvoeren. Voor de meeste bouwwerken is een schriftelijke melding (kennisgeving) aan de Arbeidsinspectie verplicht. De Arbeidsinspectie moet al in een vroeg stadium, nog voor aanvang van de werkzaamheden, worden geïnformeerd.

Geldt voor ieder bouwwerk de verplichting tot kennisgeving aan de Arbeidsinspectie?

Nee.

Het Arbobesluit afdeling Bouwproces definieert in artikel 2.26 de bouwwerken waarvoor een kennisgeving verplicht is. Deze verplichting geldt voor:

- projecten met een geschatte duur van meer dan 500 mandagen, of
- projecten met een geschatte duur van meer dan 30 werkdagen, waar op enig moment meer dan 20 werknemers tegelijk werken.

Globaal gesteld geldt de verplichting voor projecten met een aanneemsom vanaf € 340.335,-.

Voor het maken van een veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) gelden deze criteria ook. Het verschil tussen een V&G-plan en een kennisgeving is dat een V&G-plan tevens verplicht is voor (kleinere) risicovolle projecten. De kennisgeving is hierop niet van toepassing¹.

Bij wie ligt de verplichting tot kennisgeving aan de Arbeidsinspectie?

Bij de opdrachtgever.

De opdrachtgever moet ervoor zorgen dat de verplichting tot kennisgeving aan de Arbeidsinspectie wordt nageleefd.

De opdrachtgever is tevens verplicht om een afschrift van de kennisgeving zichtbaar op de bouwplaats aan te (laten) brengen. Indien gegevens die op de kennisgeving staan, wijzigen moet de kennisgeving worden aangepast.

¹ Door het overnemen van de in de richtlijn gehanteerde (minimum)drempel worden met name de kleine, kortdurende projecten, zoals verbouwingen, herstel- en onderhoudswerken ontzien. Het steeds opnieuw opstellen van een V&G-plan zou voor dergelijke projecten een te grote belasting vormen. Wel blijft de verplichting tot aanstelling van een coördinator van kracht, in alle gevallen waarin verscheidene werkgevers en/of zelfstandig werkenden arbeid (laten) verrichten.

Hoe en wanneer moet de kennisgeving gebeuren?

Voor aanvang van de werkzaamheden moet een kennisgevingsformulier worden ingediend.

De meeste modellen voor een V&G-plan bevatten een kennisgevingsformulier. Hoewel de opdrachtgever hiervoor verantwoordelijk is, zal in de praktijk meestal de coördinator ontwerpfase het formulier invullen en opsturen aan het betreffende regiokantoor van de Arbeidsinspectie. De locatie van het werk is hierbij bepalend, niet het vestigingsadres van de opdrachtgever. De kennisgeving moet (uiterlijk) plaatsvinden wanneer de startdatum van de uitvoering bekend is.

De coördinator ontwerpfase stuurt een afschrift naar de aannemer die met de V&G-coördinatie in de uitvoeringsfase is belast.

Wat is de inhoud van de kennisgeving aan de Arbeidsinspectie?

Gegevens over het bouwwerk, de duur van de bouwwerkzaamheden en de betrokken partijen.

Op het kennisgevingsformulier worden de volgende gegevens ingevuld:

- omschrijving van het bouwwerk: aard en locatie;
- gegevens van betrokken partijen: opdrachtgever, ontwerpende partij(en), uitvoerende partij(en), coördinator ontwerpfase, coördinator uitvoeringsfase;
- planning en uitvoeringsgegevens: aanvangsdatum, geplande bouwtijd, gepland aantal werkgevers en zelfstandig werkenden (zzp-ers), vermoedelijk maximum aantal werknemers dat gelijktijdig aanwezig zal zijn, eventueel reeds geselecteerde ondernemingen, enzovoorts.

De kennisgeving wordt ondertekend door de opdrachtgever.

Moet de ingevulde kennisgeving op het werk worden opgehangen?

Ja.

Een afschrift van de kennisgeving wordt zichtbaar op de bouwplaats aangebracht. De opdrachtgever is hiervoor verantwoordelijk, maar zal dit veelal opdragen aan de met de coördinatie belaste werkgever. Indien in de vermelde gegevens veranderingen optreden, wordt de kennisgeving overeenkomstig gewijzigd. Aan te bevelen is om tevens een afschrift op het publiciteitsbord van zowel directie-, uitvoerders- als schaftkeet te hangen.

4 Inventarisatie en evaluatie van risico's in de ontwerpfase

Het 'preventie-principe' in de Arbowet is een belangrijk kenmerk van het Arbobesluit afdeling Bouwproces. Gevaarlijke en ongezonde werksituaties die al in de ontwerpfase van een bouwwerk bekend zijn, moeten worden voorkomen. Is dit niet mogelijk, dan moeten er dusdanige maatregelen worden genomen dat er op een veilige en gezonde manier mee kan worden omgegaan.

Het inventariseren en evalueren van de risico's in het ontwerp is een verplichting, vermeld in artikel 2.29 van het Arbobesluit. Deze verplichting is ook van kracht voor die ontwerpaspecten die van belang zijn voor een veilig en gezond beheer van het bouwwerk ná de oplevering, zoals inspectie en onderhoud van gevels, daken, technische installaties en leidingstelsels.

Bij het beheersen van de risico's is een bepaalde rangorde van toepassing. Dit betekent dat eerst gezocht moet worden naar maatregelen aan de bron (bijvoorbeeld een andere, geluidsarme, machine), daarna naar de collectieve maatregelen (zoals het omkassen van een machine), dan de individuele maatregelen en dan pas mag voor persoonlijke beschermingsmiddelen worden gekozen. Een maatregel van lagere orde mag pas worden genomen als een maatregel van hogere orde niet mogelijk is, of niet in redelijkheid kan worden geveerd. Dit redelijkerwijsprincipe is in de Arbowet vastgelegd. Het doel hiervan is om een afweging te kunnen maken van arbeidsomstandighedenbelangen tegen andere, bijvoorbeeld economische belangen.

Is een risico-inventarisatie en -evaluatie op ieder bouwwerk van toepassing?

Ja.

Een inventarisatie van de risico's in de ontwerpfase is op alle werken van toepassing en gaat vooraf aan het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan). Ook voor projecten waarvoor geen V&G-plan of een coördinator ontwerpfase nodig is, is een dergelijke inventarisatie vereist. Deze verplichting staat in artikel 2.29 van het Arbobesluit en is een uitwerking van artikel 5 van de Arbowet.

Wat houdt de verplichting tot het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie tijdens de ontwerpfase in?

Het reeds in de ontwerpfase herkennen en zoveel mogelijk voorkomen van risico's tijdens de uitvoeringsfase.

Zie bij deze vraag ook de inleiding van dit hoofdstuk.

De wetgever hanteert drie toetsingscriteria bij het inventariseren van de risico's:

- technische haalbaarheid: de 'stand van de techniek': datgene wat door deskundigen in brede kring wordt aanvaard als toepasbaar in de praktijk. Zo kan in de ontwerpfase worden gekozen voor gietvloeren in plaats van de traditionele zandcementvloer om zo de lichamelijke belasting van de werknemer te verminderen²;
- operationele haalbaarheid: een gewenste maatregel of voorziening mag niet negatief uitwerken op andere arborisico's;
- economische haalbaarheid: de te leveren inspanning moet in redelijke verhouding staan tot het nastreefde doel (verhouding kosten/effectiviteit).

² Andere voorbeelden van arbobewuste keuzes in de ontwerpfase:

- de keuze van bouwmaterialen (onder andere verven, katten en oliën) en verwerkingsmethoden (stof) die zo min mogelijk schadelijk zijn voor de gezondheid (bijvoorbeeld geen verspanende werkzaamheden)
- de keuze van bouwmaterialen die met aanvaardbare lichamelijke belasting kunnen worden verwerkt of waarvoor bijpassende hijs- of hefwerktuigen in de handel zijn (onder andere voor metselblokken, -elementen, bestratingmaterialen)
- het vooraf beheersen van omgevingsrisico's zoals gevaarlijke boven- of ondergrondse leidingen en risicovolle verkeerssituaties op de bouwplaats of in de onmiddellijke omgeving.

Risico's die niet of onvoldoende kunnen worden weggenomen, worden vermeld in het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan), bij voorkeur met suggesties voor maatregelen. Het gaat hierbij niet om de gebruikelijke uitvoeringsrisico's.

Bij wie ligt de verplichting tot het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase?

Bij de opdrachtgever.

De opdrachtgever kan deze taak bij een ander, goed gekwalificeerd persoon, onderbrengen (in- of extern), maar blijft zelf verantwoordelijk voor een correcte uitvoering.

Wat zijn de kwalificaties voor de functionaris, die belast wordt met het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase?

Ontwerp- en bouwkundige kennis, kennis van de arbowetgeving en beschikken over goede communicatieve eigenschappen.

De functionaris die met deze taak is belast, dient over de volgende kwalificaties te beschikken:

- inzicht in ontwerpaspecten;
- bouwkundige of civiele kennis op het gebied van uitvoering, gebruik en onderhoud van een object en inzicht in de raakvlakken met installatietechniek en werktuigbouw;
- kennis van de Arbowet en het Arbobesluit afdeling Bouwproces;
- goede organisatorische en communicatieve vaardigheden.

Wie kunnen worden belast met de uitvoering van de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase?

Verschillende functionarissen komen in aanmerking om deze functie uit te voeren.

De opdrachtgever kan, mits ze over de in de vorige vraag genoemde kennis en vaardigheden beschikken, de volgende functionarissen belasten met de uitvoering van de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase:

- de ontwerper;
- een eigen medewerker van de opdrachtgever;
- een medewerker van een bouwmanagementbureau;
- een medewerker van de aannemer, maar alleen als deze in de ontwerpfase bij het project is betrokken;
- een externe veiligheids- en gezondheidsdeskundige als deze deel uitmaakt van het projectteam.

Wie coördineert de uitvoering van de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase?

De coördinator ontwerpfase.

De coördinator ontwerpfase coördineert de risico-inventarisatie en -evaluatie, indien het een project betreft waar een coördinator ontwerpfase moet worden aangesteld. Dit is het geval wanneer meerdere werkgevers bij het bouwproces betrokken zijn. Deze bepaling is dus voor de meeste bouwprojecten van toepassing.

Hoe kan de opdrachtgever controle uitoefenen op de uitvoering van de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase?

Door een schriftelijke opdrachtverlening en een schriftelijke rapportage.

De opdrachtgever geeft, bij voorkeur schriftelijk, de opdracht tot het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie. Het is van belang aan te geven welke (schriftelijke) terugkoppeling wordt verwacht na afronding van welke fase, bijvoorbeeld:

- initiatiefase;
- voorlopige en definitieve ontwerpfase;
- uitwerkingsfase.

In de rapportage wordt aangegeven welke risico's zijn onderkend en voor welke risico's voorschriften zijn opgenomen in het bestek, tekeningen of eventueel in bijbehorende bepalingen. Daarnaast wordt aangegeven welke risico's zijn onderkend die niet in de ontwerpfase opgelost kunnen worden. Dit kunnen risico's zijn zowel in de uitvoeringsfase als in de beheerfase. Deze risico's (zogenoemde restrisico's) moeten in het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) ontwerpfase en in het V&G-dossier opgenomen worden. Tevens moeten de financiële consequenties van bepaalde keuzes zichtbaar worden gemaakt.

Wat zijn de voordelen om in de ontwerpfase een risico-inventarisatie en -evaluatie uit te voeren?

De maatregelen die genomen moeten worden liggen reeds vast bij de aanbesteding en blijven dus buiten de concurrentiesfeer.

Arbozaken en bijbehorende verplichtingen gelden voor alle aannemers die inschrijven in dezelfde mate. De kosten die hiermee samenhangen kunnen dan ook in de inschrijfbegroting worden meegenomen. Risico's die niet of nog niet konden worden opgelost, worden in het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) zichtbaar gemaakt. De aannemer kan hiermee rekening houden in zijn begroting en in de werkvoorbereidingsprocedures concrete oplossingen meenemen.

Coördinatie is een belangrijk begrip in het Arbobesluit afdeling Bouwproces. Het Arbobesluit verplicht de opdrachtgever in artikel 2.28 tot de aanstelling van een coördinator ontwerpfase. Tot en met de gunning van een project hebben zowel de opdrachtgever als de coördinator ontwerpfase in het Arbobesluit taken en verplichtingen gekregen ten aanzien van arbeidsomstandigheden tijdens het bouwproces.

Moet er voor ieder bouwwerk een coördinator ontwerpfase aangesteld worden?

Ja, met uitzondering van bouwwerken waar slechts één werkgever of één zelfstandig werkende (zzp-er) werkzaam is.

De verplichting tot het aanstellen van een coördinator ontwerpfase geldt voor bouwwerken waarbij tijdens de uitvoeringsfase:

- twee of meer werkgevers,
- dan wel één werkgever en één of meer zzp-ers,
- dan wel twee of meer zzp-ers,

werkzaam zijn. Dit is bij de meeste bouwprojecten het geval.

De verplichting geldt echter niet voor werkzaamheden waarbij tijdens de uitvoeringsfase slechts één werkgever of zzp-er werkzaam is (bijvoorbeeld als het alleen gaat om schilderwerkzaamheden).

In artikel 2.33 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces staat deze verplichting verwoord.

Het kan voorkomen dat de opdrachtgever er in de ontwerpfase op reële gronden vanuit gaat dat het werk door één werkgever wordt uitgevoerd. Indien deze werkgever echter besluit tot verdere uitbesteding, dan moet hij alsnog een coördinator uitvoeringsfase aanstellen.

Bij wie ligt de verplichting om een coördinator ontwerpfase aan te stellen?

Bij de opdrachtgever.

Deze verplichting is verwoord in artikel 2.31 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces. Het niet aanstellen van een coördinator is een overtreding.

Deze verplichting geldt niet wanneer het bouwproces door één werkgever of één zelfstandig werkende (zzp-er) wordt gerealiseerd.

Wat zijn de taken van de coördinator ontwerpfase?

De coördinatie van het (doen) opstellen van een V&G-plan ontwerpfase en een V&G-dossier.

De taken van de coördinator ontwerpfase zijn:

- het coördineren van de uitvoering van artikel 2.29 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces. Dit wil zeggen het inventariseren van de gezondheids- en veiligheidsrisico's en de daarmee samenhangende maatregelen;
- het (doen) opstellen van een V&G-plan ontwerpfase als bedoeld in artikel 2.27 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces;
- het (doen) opstellen van een V&G-dossier, bestemd voor de eigenaar of beheerder van het bouwwerk.

De coördinator ontwerpfase bewaakt de voortgang en kwaliteit van het V&G-plan en het V&G-dossier. Het is aan te bevelen om zijn taken vast te leggen in een duidelijke, schriftelijke opdracht.

Wat zijn de kwalificaties voor de coördinator ontwerpfase?

Ontwerp- en bouwkundige kennis, kennis van de arbowetgeving en goede communicatieve eigenschappen.

De coördinator ontwerpfase dient over de volgende kwalificaties te beschikken:

- inzicht in ontwerpaspecten;
- bouwkundige of civiele kennis op het gebied van uitvoering, gebruik en onderhoud van een object en inzicht in de raakvlakken met installatietechniek en werktuigbouw;
- kennis van de Arbowet en het Arbobesluit afdeling Bouwproces;
- goede organisatorische eigenschappen en communicatieve vaardigheden.

Om zijn taken goed te kunnen vervullen moet de coördinator de beschikking hebben over tijd en middelen. De bevoegdheden van de coördinator ontwerpfase moeten voor alle partijen duidelijk zijn.

Mag een opdrachtgever meer dan één coördinator ontwerpfase aanstellen?

Ja.

De opdrachtgever mag meerdere coördinatoren ontwerpfase aanstellen. Dit ligt echter niet voor de hand, want wie coördineert dan de coördinatoren? Een dergelijke situatie kan zich voordoen bij een project, dat bestaat uit geografisch of door tijd gescheiden onderdelen. In dat geval is het verstandig om één verantwoordelijke coördinator aan te stellen en ieders taken duidelijk vast te leggen, zodat overlap en onduidelijkheden worden voorkomen.

Kan een coördinator ontwerpfase bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen strafrechtelijk worden aangesproken?

Nee. De opdrachtgever is strafrechtelijk aansprakelijk.

Indien er sprake is van een overtreding van de verplichtingen uit het Arbobesluit is niet de coördinator ontwerpfase, maar de opdrachtgever strafrechtelijk aansprakelijk.

Bijvoorbeeld: het niet opstellen van een V&G-plan en een V&G-dossier is een overtreding, waarvoor de opdrachtgever verantwoordelijk is.

Kan een coördinator ontwerpfase bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen civielrechtelijk worden aangesproken?

Ja, door de opdrachtgever.

Er is sprake van een resultaatverbintenis tussen opdrachtgever en (extern) coördinator. De coördinator ontwerpfase moet de verplichtingen van de opdrachtgever nakomen. Doet hij dit niet, dan is er sprake van 'toerekenbare tekortkomingen in de nakoming' en is de coördinator ontwerpfase civielrechtelijk aansprakelijk. Indien de coördinator ontwerpfase in loondienst is, dan is zijn werkgever als rechtspersoon aansprakelijk, tenzij er sprake is van opzet of grove schuld.

Veiligheid en gezondheid voor werknemers zijn onderwerpen waaraan opdrachtgevers en ontwerpers al moeten denken, lang voordat de eerste paal de grond in gaat. Daarom is in de ontwerpfase van het bouwwerk een veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) ontwerpfase verplicht.

Vanaf het moment dat de gunning is verleend, moet de opdrachtgever een coördinator uitvoeringsfase aanstellen. De aanstelling en de coördinatietaken moet de opdrachtgever vastleggen in een schriftelijke overeenkomst met de betreffende (uitvoerende) partij. De coördinator uitvoeringsfase neemt het stokje van de coördinator ontwerpfase over. Deze verplichting staat in artikelen 2.33, 2.34 en 2.37 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces.

Op het eerste gezicht lijken de takenpakketten van de coördinator uitvoeringsfase en de coördinator ontwerpfase veel op elkaar. Het takenpakket van de coördinator uitvoering verschilt echter wezenlijk van dat van de coördinator ontwerpfase, aangezien het ene uitvoering en het andere voorwerk betreft.

Moet er voor ieder bouwwerk een coördinator uitvoeringsfase aangesteld worden?

Ja, met uitzondering van bouwwerken waar slechts één werkgever of één zelfstandig werkende (zzp-er) werkzaam is.

De verplichting tot het aanstellen van een coördinator uitvoeringsfase geldt voor bouwwerken waarbij tijdens het bouwproces:

- twee of meer werkgevers, of
- één werkgever en één of meer zzp-ers, of
- twee of meer zzp-ers

werkzaam zijn. Dit is bij de meeste bouwprojecten het geval.

De verplichting geldt dus niet voor bouwwerken waarbij tijdens het bouwproces slechts één werkgever of zzp-er werkzaam zal zijn (bijvoorbeeld schilderswerkzaamheden).

Bij wie ligt de verplichting om een coördinator uitvoeringsfase aan te stellen?

Bij de opdrachtgever.

De opdrachtgever is verplicht om tijdens de uitvoering één van de uitvoerende partijen als coördinator uitvoeringsfase aan te stellen. De opdrachtgever moet de coördinatie in een schriftelijke overeenkomst met de aangewezen werkgever (uitvoerende partij), meestal de bouwkundige of aannemer, vastleggen. Deze verplichting is opgenomen in artikel 2.35 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces.

De uitvoerende partij moet ervoor zorgen dat de coördinator uitvoeringsfase de coördinatietaken naar behoren kan uitvoeren.

Wat zijn de wettelijke taken van de coördinator uitvoeringsfase?

De belangrijkste taak is de coördinatie van een goede uitvoering van het V&G-plan.

De coördinator uitvoeringsfase:

- zorgt ervoor dat het door de coördinator ontwerpfase aangeleverde V&G-plan ontwerpfase leidt tot een V&G-plan uitvoeringsfase;
- coördineert een goede uitvoering van het V&G-plan, onder meer planning, organisatie, werkmethode, overleg (inclusief het overleg met werkgevers als de werkzaamheden samenvallen), voorlichting en toezicht;
- coördineert de maatregelen die moeten voorkomen dat onbevoegden het bouwterrein kunnen betreden en zorgt ervoor dat bevoegden (bijvoorbeeld leveranciers, bezoekers, inspecteurs) op de hoogte zijn van de bouwplaatsregels;
- past het V&G-plan aan indien de voortgang van het werk of onderdelen daarvan hiertoe aanleiding geven;
- past of vult zonodig het V&G-dossier aan;
- geeft aanwijzingen aan werkgevers die naar zijn oordeel niet, onvoldoende of onjuist uitvoering geven aan hun verplichtingen.

Wie kunnen de functie van coördinator uitvoeringsfase uitvoeren?

Verschillende functionarissen komen hiervoor in aanmerking.

In de praktijk is de coördinator uitvoeringsfase meestal de bedrijfsleider of projectleider. Op grote werken ligt dit takenpakket ook vaak bij de hoofduitvoerder. Diverse coördinatietaken kunnen worden gedelegeerd aan de uitvoerder en organisatiemedewerkers, maar om zijn taken naar behoren te kunnen vervullen zal hij minstens enkele malen per week op ieder werk aanwezig moeten zijn. De coördinator uitvoeringsfase blijft, als hij taken delegeert, verantwoordelijk voor het totale takenpakket.

Het is ook mogelijk een in- of externe V&G-deskundige als coördinator uitvoeringsfase aan te wijzen. Deze V&G-deskundige moet dan wel deel uitmaken van de projectorganisatie en voldoende beschikbaar zijn. De arbocoördinator van een bedrijf is in verband met de beschikbaarheid een minder geslaagde keuze.

Wat zijn de kwalificaties voor de coördinator uitvoeringsfase?

De coördinator uitvoeringsfase moet voldoende bevoegdheden en gezag hebben en in een vroeg stadium bij het project betrokken zijn.

De coördinator uitvoeringsfase moet:

- voldoende bevoegdheden en gezag hebben, vooral naar de eigen werkgever, de opdrachtgever, de hoofd- en onderaannemers toe;
- in een vroeg stadium bij het project betrokken zijn (contractfase, voorbereidingsfase), omdat dan vaak belangrijke beslissingen worden genomen met betrekking tot bijvoorbeeld werkmethode, inzet van materieel, gebruik van materialen en de selectie van onderaannemers

De uitvoerende partij (de werkgever van de coördinator) moet ervoor zorgen dat de coördinator de werkzaamheden naar behoren kan vervullen. Dit betekent dus ook dat de coördinator uitvoeringsfase voldoende tijd moet kunnen vrijmaken voor de coördinatietaken.

Moeten neven- en onderaannemers de aanwijzingen van de coördinator uitvoeringsfase opvolgen?

Ja.

(Onder)aannemers, werkgevers en zelfstandig werkenden (zzp-ers), zijn volgens artikel 2.38 verplicht alle aanwijzingen die de coördinator uitvoeringsfase vanuit zijn coördinerende rol geeft, op te volgen. Dit betekent dat alle werkgevers die bij het bouwproces betrokken zijn, verplicht zijn hun aandeel in het V&G-plan te leveren, als de coördinator uitvoeringsfase daar om vraagt. Het komt voor dat de coördinator uitvoeringsfase dit moet afdwingen. Het is daarom van belang dat de opdrachtgever in de contracten met de werkgevers opneemt dat de aanwijzingen van de coördinator uitvoeringsfase moeten worden opgevolgd.

Mag een opdrachtgever zichzelf of een niet-aannemer belasten met de coördinatie uitvoeringsfase?

Ja, maar dit is niet wenselijk.

In artikel 2.35 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces staat dat de coördinatietaken tijdens de uitvoeringsfase worden opgedragen aan één van de uitvoerende partijen. Dit moet schriftelijk worden vastgelegd. Indien de opdrachtgever zichzelf aanwijst als coördinator uitvoeringsfase, kan hij bij overtredingen van de verplichtingen van het Arbobesluit en bij geschillen of schadeclaims in ingewikkelde juridische procedures terecht komen.

Mag de aangewezen uitvoerende partij meer dan één coördinator aanstellen?

Ja.

De opdrachtgever mag meerdere coördinatoren uitvoeringsfase aanstellen. Dit ligt echter niet voor de hand, want wie coördineert dan de coördinatoren? Een dergelijke situatie kan voorkomen bij een project, dat bestaat uit geografisch of door tijd gescheiden onderdelen. In dat geval is het verstandig om één verantwoordelijke coördinator aan te stellen en ieders taken duidelijk vast te leggen, zodat overlap en onduidelijkheden worden voorkomen.

Heeft de coördinator uitvoeringsfase uitvoerende taken op het gebied van toezicht, overleg en voorlichting richting (onder)aannemers?

Nee.

De coördinator uitvoeringsfase coördineert: hij moet voorwaarden scheppen, overleggen, afspraken maken, vastleggen en bewaken. In het takenpakket (artikel 2.34 van het Arbobesluit afdeling Bouwproces) zijn geen uitvoerende taken opgenomen.

Kan de coördinator uitvoeringsfase terugkoppeling van de diverse werkgevers eisen ten aanzien van toezicht, overleg en voorlichting?

Ja.

De coördinator uitvoeringsfase kan van de bij het bouwproces betrokken werkgevers een schriftelijke terugkoppeling eisen ten aanzien van:

- de wijze waarop zij voorlichting aan hun werknemers geven over de risico's en maatregelen die in het V&G-plan zijn vermeld;
- de wijze waarop zij periodiek hun werkzaamheden (laten) controleren/inspecteren en één en ander vastleggen.

Naleving van de verplichtingen van de individuele werkgevers kan bewaakt worden door middel van:

- een periodieke inspectieronde door de coördinator uitvoeringsfase;
- een eventuele inspectieronde door een extern deskundige;
- de structuur en opvolging van de bouwvergadering en/of coördinatievergadering.

Moet een coördinator uitvoeringsfase altijd op het werk aanwezig zijn?

Nee.

De coördinator uitvoeringsfase hoeft niet altijd op het werk aanwezig te zijn. Hij moet wel vooruitlopen op de coördinatietaken die tijdens zijn afwezigheid moeten worden uitgevoerd. De coördinator uitvoeringsfase blijft wel altijd eindverantwoordelijk voor het totale takenpakket, dus ook voor de taken die hij tijdelijk of structureel aan anderen overdraagt.

De inspecteur van de Arbeidsinspectie zal bij een projectbezoek naar de coördinator uitvoeringsfase vragen. De coördinator uitvoeringsfase kan een dergelijke rondgang met de Arbeidsinspectie aan de (hoofd)uitvoerder delegeren. Bij ernstige tekortkomingen moet de coördinator uitvoeringsfase wel ter plekke zijn.

Kan een coördinator uitvoeringsfase met vakantie gaan als andere bedrijven tijdens zijn vakantie doorwerken?

Ja, mits goede schriftelijke afspraken worden gemaakt.

De coördinator uitvoeringsfase kan zijn taken delegeren aan anderen, dus ook tijdens een vakantieperiode. Hij blijft wel altijd eindverantwoordelijk voor het totale takenpakket, dus ook voor de taken die hij tijdelijk of structureel aan anderen overdraagt. Indien het niet anders kan, dan kan hij zijn taken delegeren, bijvoorbeeld aan één van de andere partijen. Voor aanvang van de vakantieperiode maken zij dan gezamenlijk een inspectieronde, waarbij het werk wordt overgedragen en de te verwachten coördinatieaspecten worden besproken. Het is aan te bevelen alles wat bij de overdracht is afgesproken, schriftelijk vast te leggen.

Kan een coördinator uitvoeringsfase bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen strafrechtelijk worden aangesproken?

Nee, niet persoonlijk.

Indien sprake is van een overtreding door de coördinator uitvoeringsfase, is de werkgever die hem met de werkzaamheden heeft belast, strafrechtelijk aansprakelijk. Uitzondering hierop is als de werkgever kan aantonen dat de coördinator één of meer coördinatietaken willens en wetens niet of onvoldoende heeft uitgevoerd en dat hij daar als werkgever geen schuld in heeft. Er moet dan sprake zijn van opzet of grove schuld aan de kant van de coördinator uitvoeringsfase.

Kan een coördinator uitvoeringsfase bij aantoonbaar tekortschieten in het naleven van zijn verplichtingen civielrechtelijk worden aangesproken?

Nee, niet persoonlijk.

Er is sprake van een zogenoemde resultaatsverbintenis tussen de opdrachtgever en de aangewezen werkgever die is aangewezen als coördinator uitvoeringsfase (de uitvoerende partij). Komt de werkgever zijn verplichtingen niet na, dan is er sprake van 'toerekenbare tekortkomingen in de nakoming' en is hij civielrechtelijk aansprakelijk. De uitvoerende partij kan ook door andere partijen (bijvoorbeeld onderaannemers) civielrechtelijk worden aangesproken op tekortkomingen in de coördinatieverplichtingen.

Ook wanneer de coördinator uitvoeringsfase de coördinatierol heeft gedelegeerd aan een extern adviseur, blijft de uitvoerende partij civielrechtelijk aansprakelijk, omdat de uitvoerende partij eindverantwoordelijk blijft.

Het Arbobesluit afdeling Bouwproces, artikel 2.27 en 2.31 verplicht de opdrachtgever in een aantal duidelijk omschreven gevallen een Veiligheids- en Gezondheidsplan (V&G-plan) op te (laten) stellen.

Het V&G-plan heeft diverse functies. In de eerste plaats is een V&G-plan bedoeld om die risico's, die in de ontwerpfase niet of onvoldoende kunnen worden weggenomen, te beschrijven, waarbij zo mogelijk suggesties voor maatregelen worden gegeven. Maar het V&G-plan heeft meer functies, bijvoorbeeld bij het vastleggen van planning, samenwerking en overleg met de uitvoerende partijen tijdens de realisatie van het project. Het V&G-plan bevat dus zowel ontwerp- als uitvoeringselementen. Een V&G-plan in de uitvoeringsfase dient een handzaam en toetsbaar werkdocument te zijn voor de coördinator uitvoeringsfase en vervolgens ook voor de eerstverantwoordelijken van de andere werkgevers.

Is een veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) voor ieder bouwwerk verplicht?

Nee.

Het opstellen van een V&G-plan is verplicht voor (artikel 2.27, Arbobesluit afdeling bouwproces):

- projecten met een geschatte duur van meer dan 500 mandagen, of
- projecten met een geschatte duur van meer dan 30 werkdagen, waar op enig moment meer dan 20 werknemers tegelijk werken, of
- risicovolle projecten, als bedoeld in bijlage II van Richtlijn nr. 92/57/EEG betreffende de minimumvoorschriften inzake veiligheid en gezondheid voor tijdelijke en mobiele bouwplaatsen. Deze bijlage geeft de volgende (niet volledige) opsomming van risicovolle situaties en werken:
 - bedelving;
 - vastraken;
 - vallen van hoogte;
 - verdrinking;
 - blootstelling aan chemische of biologische stoffen, ioniserende straling weghalen;
 - werkzaamheden in de nabijheid van hoogspanningskabels;
 - werken met springstof;
 - het graven van putten, ondergrondse tunnelwerken;
 - het werken met duikuitrusting;
 - het werken onder overdruk (bijvoorbeeld caissonwerk);
 - het monteren of demonteren van zware geprefabriceerde elementen.

In het algemeen kan gesteld worden dat de verplichting geldt voor projecten met een aanneemsom vanaf € 340.335,-³.

³ Door het overnemen van de in de richtlijn gehanteerde (minimum)drempel worden met name de kleine, kortdurende projecten, zoals verbouwingen en herstel- en onderhoudswerken ontzien. Het steeds opnieuw opstellen van een V&G-plan zou voor dergelijke projecten een te grote belasting vormen. De verplichting tot aanstelling van een coördinator, in alle gevallen waarin verscheidene werkgevers en/of zelfstandig werkende arbeid (laten) verrichten, is wel van kracht.

De opsomming van risicovolle projecten lijkt allesomvattend. Immers op ieder werk wordt een put gegraven en het gevaar van vallen is toch inherent aan een bouwwerk. Daarom heeft de wetgever gesteld dat het moet gaan om gevaren die de gebruikelijke gevaren overstijgen.

Voorbeelden:

- Bij het vervangen van dakbedekking op een trafohuis is geen V&G-plan nodig, ondanks het valgevaar. Deze situatie overstijgt namelijk de gebruikelijke risico's van een dakdekker niet. Wanneer het trafohuis zich echter bevindt op het dak van een fabriekshal of een woontoren, dan moet wel een V&G-plan worden gemaakt in verband met de bijkomende risico's (o.a. bereikbaarheid en aanvoer van materieel en materialen).
- Het graven van een put van een meter diep vereist geen V&G-plan; een put dieper dan vier meter wel, in verband met het gevaar van bedelving.

Bij wie ligt de verplichting tot het (doen) opstellen van een veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) ontwerpfase?

Bij de coördinator ontwerpfase, onder verantwoordelijkheid van de opdrachtgever.

De coördinator ontwerpfase kan, aan de hand van de risico-inventarisatie en -evaluatie, zelf een V&G-plan opstellen of kan dat door anderen laten doen. Deze verantwoordelijkheid loopt tot het werk is gegund. Ook voor de uitvoeringsfase is een dergelijke verplichting van kracht. Vanaf de gunning is de uitvoerende partij (de werkgever die aangewezen is om de coördinatie op zich te nemen) verantwoordelijk voor het actueel houden en aanvullen van het V&G-plan.

Wat is de inhoud van een veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) ontwerpfase?

Een V&G-plan ontwerpfase bevat minimaal gegevens over het bouwwerk, over de coördinator ontwerp-fase en over de risico's.

Het V&G-plan voor de ontwerpfase dat als onderdeel van de aanbestedingsstukken aan de inschrijvers wordt verstrekt, moet tenminste de volgende informatie bevatten:

- een beschrijving van het bouwwerk;
- een overzicht van de betrokken partijen: opdrachtgevers, ontwerper, directievoerder, adviseurs/deskundigen en (neven- en onder)aannemers;
- de naam van de coördinator ontwerpfase (met vermelding naam werkgever);
- de naam van de coördinator uitvoeringsfase (met vermelding naam werkgever);
- een beschrijving van de zogenaamde restrisico's die voortkomen uit de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase, met suggesties voor te treffen maatregelen;
- een beschrijving van de wijze waarop de samenwerking tussen verschillende partijen is afgesproken;
- een beschrijving van de wijze waarop door werkgevers tijdens de uitvoering wordt samengewerkt, welke voorzieningen worden getroffen en op welke wijze het toezicht hierop is geregeld;
- een beschrijving van de wijze waarop werkgevers hun werknemers hierover informeren en instrueren.

De laatste twee punten behoren tot de verplichtingen van de werkgever(s), maar de opdrachtgever mag met betrekking tot deze zaken eisen stellen. Hij kan een bouwplaatsreglement voorschrijven, met verkeersregels en andere veiligheids- en gezondheidsregels op het terrein, alsmede meldingsprocedures van ongevallen en incidenten.

Wat zijn restrisico's?

Risico's die niet kunnen worden weggenomen in het ontwerp en die de normale uitvoeringsrisico's overstijgen.

Risico's die wel bekend zijn in de ontwerpfase, maar waarvoor geen oplossingen zijn gevonden, worden restrisico's genoemd. Kenmerkend voor deze risico's is dat ze de normale uitvoeringsrisico's overstijgen. Rest-risico's worden onderscheiden in ontwerp-risico's en omgevingsrisico's.

Risico's met betrekking tot vloer- en dakranden horen niet thuis in het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) ontwerpfase, deze worden opgenomen in het V&G-plan voor de uitvoeringsfase. Gevaren bij grote dakoverstekken, bijzondere uitkragingen of niet-verticale gevels worden wel vermeld in het V&G-plan ontwerpfase. In de GWW-sector kan het bijvoorbeeld gaan om de draagkracht van de bodem met het oog op de stabiliteit van funderingsmachines.

Wat moet er in de uitvoeringsfase aan het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) worden toegevoegd?

De hoofdaannemer moet de risico's uit het V&G-plan vertalen naar concrete maatregelen en de wijze van samenwerking, voorlichting en toezicht aangeven.

De hoofdaannemer voegt in de uitvoeringsfase de volgende gegevens aan het V&G-plan toe:

- de vertaling van de risico's uit het V&G-plan in uitvoeringsmaatregelen of procedures. Suggesties uit de ontwerpfase moeten concreet worden uitgewerkt;
- de wijze van samenwerking en coördinatie;
- de invulling van de overlegstructuur;
- de wijze van toezicht op naleving en de maatregelen voor scholing en instructie aan werknemers;
- de maatregelen ter voorkoming van 'ongewenste bezoekers' op de bouwplaats (passanten, kinderen).

Als onderdelen van het ontwerp pas tijdens de uitvoeringsfase gereed zijn, dienen de consequenties (de uitvoeringsmaatregelen en/of suggesties) alsnog in het V&G-plan en eventueel in het V&G-dossier te worden opgenomen. Dit is de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever.

Op welk gebied moeten samenwerkingsafspraken worden gemaakt?

Samenwerkingsafspraken worden gemaakt tussen meerdere werkgevers over werkzaamheden die gelijktijdig of kort na elkaar plaatsvinden.

Hierbij gaat het om afspraken over:

- gemeenschappelijke voorzieningen voor meer dan één werkgever, bijvoorbeeld een steiger of sleufafzetting die door meerdere werkgevers wordt gebruikt;
- maatregelen die moeten voorkomen dat het werk van de ene werkgever risico's oplevert voor het personeel van de andere, bijvoorbeeld bij boven elkaar werken, of bij lawaai- en stofproductie in de nabijheid van elkaar;
- een planning die niet in strijd is met een veilige en gezonde uitvoering van de verschillende werkzaamheden.

Is het opstellen van een arbo-projectplan of arbo-objectplan nog verplicht?

Nee.

Het opstellen van een arbo-projectplan was een CAO-verplichting. Inmiddels zijn het arbo-projectplan en het arbo-objectplan vervangen door het (wettelijke) veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan).

Wat houdt het veiligheids- en gezondheids(V&G)-deelplan in?

Het V&G-deelplan is dat deel uit het totale V&G-plan dat door elke werkgever voor de eigen werkzaamheden moet worden ingediend.

Iedere werkgever dient een algemene risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E) van zijn bedrijf te hebben, met daaraan gekoppeld een Plan van Aanpak waarin de maatregelen zijn aangegeven. De risico's waar de werkgever regelmatig tijdens het bouwproces mee te maken krijgt, moeten dus in de RI&E zijn opgenomen. Iedere werkgever die bij het project betrokken is, dient vervolgens na te gaan of de risico's die in het project te voorzien zijn, door de RI&E worden afgedekt. Is dat niet het geval, dan moeten de risico's opgenomen worden als onderdeel van het totale V&G-plan uitvoeringsfase. Dit (deel)plan moet bij de coördinator uitvoeringsfase worden ingeleverd.

De coördinator uitvoeringsfase geeft de structuur van het (deel)plan aan, zodat de informatie op eenduidige wijze in het V&G-plan kan worden opgenomen.

Mag het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) voor de uitvoeringsfase worden losgekoppeld van het ontwerpdeel?

Ja.

Het V&G-plan voor de uitvoeringsfase mag los van het ontwerpdeel worden opgezet. Voorwaarde blijft wel dat zaken uit het ontwerpplan waarvoor een nadere invulling nodig is of die bindend zijn voorgescreven, een plaats krijgen in het V&G-plan voor de uitvoeringsfase.

Suggesties van de opdrachtgever naar aanleiding van de risico-inventarisatie en -evaluatie in de ontwerpfase of bepalingen over de overlegstructuur tijdens de uitvoering, moeten worden meegenomen in het V&G-plan voor de uitvoeringsfase.

Moet iedere werkgever op de hoogte worden gebracht van de inhoud van het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) voor de ontwerpfase?

Nee, alleen als een V&G-plan voor de ontwerpfase relevante informatie bevat voor een werkgever met een eigen bestek.

Een werkgever die een onderdeel van het bouwproject voor zijn rekening neemt en daarbij een eigen, afgerond bestek hanteert, moet van de inhoud van het V&G-plan voor de ontwerpfase op de hoogte zijn.

Dit geldt bijvoorbeeld voor een nevenaannemer die de technische installatie verzorgt. In dat geval zorgt de opdrachtgever ervoor dat de nevenaannemer een exemplaar van het V&G-plan ontvangt.

Moet iedere aannemer op de hoogte worden gebracht van de inhoud van het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan) voor de uitvoeringsfase?

Ja.

In de uitvoeringsfase is de coördinator uitvoeringsfase verantwoordelijk voor het veiligheids- en gezondheidsplan (V&G-plan). Hij moet andere werkgevers schriftelijk op de hoogte brengen en houden over zaken die hen betreffen. Ook notulen van bouw- of coördinatievergaderingen kunnen hieronder vallen.

Op grote projecten kunnen nevenaannemers zelf ook talloze onderaannemers inschakelen. Het voert voor de coördinator uitvoeringsfase te ver om al deze werkgevers erbij te betrekken. Beter is dan dat iedere werkgever ook het aanspreekpunt is voor werkzaamheden van zijn onderaannemers (dit is in de VCA-systematiek al jaren gebruik).

Wat is de positie van nutsbedrijven in het Arbobesluit afdeling Bouwproces?

Nutsbedrijven worden beschouwd als aannemers.

Als er een aannemingsovereenkomst is tussen opdrachtgever en nutsbedrijf, dan is dit nutsbedrijf net als de overige aannemers één van de uitvoerende partijen.

Indien er geen overeenkomst is, dan ontstaat de situatie waarbij verschillende opdrachtgevers werkzaamheden in elkaars nabijheid laten verrichten. Een typische nutsactiviteit, het graven van putten en sleuven, werkt vaak risicoverhogend. De coördinatoren dienen hiermee zowel in de ontwerp- als in uitvoeringsfase rekening te houden.

Het veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier)

Het veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier) bevat bouwkundige en technische kenmerken die voor de veiligheid en gezondheid van werknemers van belang zijn. Ook kunnen er kenmerken met betrekking tot de inrichting of outillage van het bouwwerk in zijn beschreven. Deze kenmerken zijn van belang bij het verrichten van mogelijke latere werkzaamheden aan het bouwwerk, zoals inspecties, reinigingswerkzaamheden, onderhoud en kleine verbouwingen.

Een V&G-dossier heeft tot doel om in de beheerfase niet met onverwachte (arbo)risico's te worden geconfronteerd. Op basis van concrete informatie kunnen dan tijdig doeltreffende maatregelen genomen worden. Het V&G-dossier is bestemd voor de eigenaar of beheerder van het bouwwerk of degene die kan beslissen over de uitvoering van bedoelde werkzaamheden.

De verplichting tot het samenstellen van het V&G-dossier is opgenomen in het Arbobesluit afdeling Bouwproces, artikel 2.29, artikel 2.30, lid c en artikel 2.34, lid g.

Is deze verplichting op ieder bouwwerk van toepassing?

Ja, met uitzondering van bouwwerken waar slechts één werkgever of één zelfstandig werkende (zpp-er) werkzaam is.

Het samenstellen van een veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier) is verplicht als er meerdere werkgevers op een bouwplaats aanwezig zijn.

Bij wie ligt de verplichting tot het samenstellen van een veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier)?

Bij de coördinator ontwerpfase, onder verantwoordelijkheid van de opdrachtgever.

De coördinator ontwerpfase stelt het V&G-dossier samen en past het aan als de voortgang van het bouwwerk of de onderdelen daartoe aanleiding geven. Het dossier wordt bij gunning van het werk overgedragen aan de aannemer die met de uitvoeringscoördinatie is belast. Indien in het dossier tijdens de uitvoeringsfase aanpassing of aanvulling nodig is, dan moet de coördinator uitvoeringsfase daarvoor zorgen. De coördinator uitvoeringsfase draagt het dossier bij oplevering over aan de opdrachtgever ten behoeve van de eigenaar of beheerder.

Wat is de inhoud van een veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier)?

Het V&G-dossier bevat gegevens over het object, alsmede alle documenten en informatie die relevant zijn voor het beheer van het gebouw.

Een veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier) heeft tot doel te voorkomen dat de eigenaar of beheerder met onverwachte arborisico's wordt geconfronteerd. Op basis van concrete informatie uit het dossier moet de eigenaar of beheerder adequate maatregelen kunnen treffen. Het V&G-dossier bevat daarom:

- de naam van de samensteller en van zijn werkgever;
- de datum van definitieve uitgifte;
- een documentnummer;
- een korte omschrijving van het object (aard/omvang/locatie);
- een overzicht van relevante documenten/technische specificaties zoals bestek, productinformatie, gereviseerde tekeningen en bedienings- en onderhoudsvorschriften. Dit overzicht specificeert van ieder document:

- naam;
- kenmerk;
- verantwoordelijk(e) bedrijf/leverancier;
- datum van uitgifte;
- eventuele nadere bijzonderheden;
- structurele voorzieningen, maatregelen en informatie betreffende risicovolle werkzaamheden in de beheerfase zoals reinigen, inspectie en onderhoud aan bijvoorbeeld gevels, liftschachten en kruipruimten.

De belangrijkste gevaren die gesignaleerd moeten zijn, betreffen vallen van hoogte, vallen door een opening, knellen, aanrijden, blootstelling aan schadelijke stoffen of dampen en elektrocutie. Voldoende ruimte om te kunnen werken, een goede toegankelijkheid en vluchtweg met inbegrip van verlichting en veiligheidssignalering zijn eveneens vereist.

Is het veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier) relevant voor groot onderhoud, renovatie of sloop?

Ja.

De verplichtingen van het Arbobesluit afdeling Bouwproces zijn ook van kracht in geval van groot onderhoud, renovatie of sloopwerkzaamheden. Dit betekent onder meer het hanteren van de algemene arbo-uitgangspunten, het aanstellen van coördinatoren en het opstellen van een V&G-plan.

Een V&G-dossier hoeft volgens de wet geen maatregelen te beschrijven die bij groot onderhoud, renovatie of sloop moeten worden genomen. Het is echter aan te bevelen om bij het ontwerpen van zware constructiedelen of gevelelementen na te denken over een veilige wijze van slopen.

Is er een bewaarplicht voor het veiligheids- en gezondheidsdossier (V&G-dossier)?

Nee

Er is geen formele bewaarplicht, maar men mag van de opdrachtgever verwachten dat het dossier terecht komt bij degene die belast is met het beheer van het object en dat het op de geëigende momenten wordt gebruikt, bijvoorbeeld bij het uitbesteden dan wel zelf uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden.

9 Aanvullende literatuur

Arbouw-publicaties

A-blad Bestratingsmaterialen: richtlijnen voor mechanisatie en gebruik van lichtere elementen bij het straatmaken

A-blad Betonstaal verwerken: richtlijnen voor het verwerken van betonstaal: tillen en sjouwen, knippen en buigen, binden en de diverse werkhoudingen

A-blad Glaszetten: richtlijnen en grenswaarden voor glaszetten

A-blad Hellende daken: dakpannen, lei, riet, golfplaten, metalen dakpanelementen: richtlijnen voor het aanbrengen van dakpannen, riet, leisteen, leipannen, golfplaten en metalen dakpanelementen op een hellend dak. De richtlijnen hebben betrekking op het ontwerp, aanlevering van materialen, hulpmiddelen, gereedschappen en werkmethoden

A-blad Kabel- en buizenleggen: richtlijnen voor het verminderen van de lichamelijke belasting, de te gebruiken machines, gereedschappen, materialen en werkmethoden. De oplossingen zijn bij grote en kleine bedrijven toepasbaar

A-blad Kappen: afspraken over verbetering van arbeidsomstandigheden van de timmerman met betrekking tot de aanlevering van materialen, hulpmiddelen, gereedschappen en werkmethoden

A-blad Kozijnen stellen: afspraken over de manier van aanlevering van kozijnen, hulpmiddelen, gereedschappen en werkmethoden, teneinde het werk van de kozijnsteller minder belastend te maken

A-blad Ontkistingsmiddelen in de bouw: beschrijving hoe met ontkistingsmiddelen kan worden omgegaan om gezondheidsklachten te voorkomen. De criteria voor het kiezen van een ontkistingsmiddel worden aangegeven. In de bijbehorende bijlage wordt de klassenindeling van ontkistingsmiddelen verklaard

A-blad Platte daken: richtlijnen en grenswaarden voor werken op platte daken

A-blad Reinigen met zuren en logen: richtlijnen en afspraken voor het gebruik van zuren en logen bij voegwerk, gevelreiniging en schilderwerk

A-blad Steigerelementen: richtlijnen en grenswaarden voor het (de)monteren van steigers

A-blad Tillen: richtlijnen en grenswaarden voor het handmatig tillen van lasten

A-blad Voegen: richtlijnen en afspraken voor vermindering van belasting en blootstelling bij bereiden van voegmortel, aanbrengen voegen, uithakken en uitslijpen van voegen en schoonmaken

ABRIE-Bouw: instrument voor bouwbedrijven met een arbodeskundige in dienst en voor arbodiensten voor het opstellen van de RI&E en Plan van Aanpak.

Arbocheck Schilders-, Afwerkings- en Glaszettersbedrijf: instrument voor midden- en kleinbedrijf voor het zelfstandig opstellen van de RI&E en Plan van Aanpak.

Arbocheck Midden- en Kleinbedrijf B&U: instrument voor midden- en kleinbedrijf voor het zelfstandig opstellen van de RI&E en Plan van Aanpak.

Keuzewijzer 'Collectieve Valbeveiliging'

Productgroep Informatie Systeem Arbouw PISA: informatie over (gezondheids)risico's bij het werken met bouwstoffen en bouwmaterialen en op welke wijze hiermee veilig kan worden gewerkt.

SdU Uitgevers bv, Den Haag

Arbeidsomstandighedenwet 1998, 1999

Arbeidsomstandighedenbesluit, 2001

Standaardformulier Kennisgeving bouwwerk

Productie

Arbouw, Amsterdam

Layout/lithografie

Beijlsmit Prepress BV, Amsterdam

Fotografie cover

Dick Vader

Druk

Drukkerij De Volharding, Amsterdam